

સાઈકલનો અવાજ

—‘હરીશ્ચન્દ્ર’

હું આ ત્રીજી વાર અમેરીકા આવ્યો છું. જગ્યાની શોધમાં છું. ઈન્ફર્મેશન ટેકનોલોજીમાં કામ કરનારા અમારા જેવાની આ જ દશા છે. કોઈ એક જગ્યાએ ડેરા નાખીને રહેવાનું ન હોય. જ્યાં પ્રોજેક્ટ મળે ત્યાં જઈને રહેવું પડે. પ્રોજેક્ટ પુરો થયો કે બીસ્તરા-પોટલાં બાંધો અને સ્વદેશ સીધાવો. ડોલરનું આકર્ષણ અહીં તાણી લાવે.

આ વખતે મારી કંપની છે, એક કસ્ટોમર. મકાન શોધતો રહ્યો. બે અઠવાડીયાં હોટેલમાં રહ્યો. છ-બાર મહીના માટે આવનારા મારા જેવાને સ્વતંત્ર મકાન કરતાં એપાર્ટમેન્ટ વધુ માફક આવે છે. બરફ પડે ત્યારે કારના પાર્કિંગ માટે જગ્યા સાફ કરવી, ઘાસ ઉગી જાય ત્યારે તેને કાપવું, બાથરૂમમાં નળ બગડ્યો કે તેને દુરસ્ત કરવો – આવી કોઈ ઝંઝટ જ નહીં. બધું એપાર્ટમેન્ટના વ્યવસ્થાપક કરી દે. આપણે બસ, ભાડું ચુકવી દીધું કે છુટા !

હું આવ્યો તે કસ્ટોમર એપાર્ટમેન્ટ ઝાઝાં નહોતાં. સ્થાનિક છાપાંઓમાં અને ઈન્ટરનેટ પર વેબસાઈટમાં જોઈ હું જગ્યા શોધતો રહ્યો. કાંઈ મેળ પડતો નહોતો. ક્યાંક ભાડું મને પોષાય તેમ નહોતું. અને ખાસ તો મને ભોંયતળીયે કે પહેલે માળે નહીં; ઉપર બીજા માળે જગ્યા જોઈતી હતી. ગયા વખતનો મારો અનુભવ બહુ ખરાબ હતો. અહીં મોટે ભાગે ફ્લોરીંગ લાકડાનું હોય. ઉપરના માળે કાંઈ ને કાંઈ હલચલ થાય કે નીચે આખો વખત ભુકંપનો અનુભવ થયા કરે.

ઉપરની તો કોઈ જગ્યા મળી નહીં; એટલે છેવટે ભોંયતળીયાની જ લેવી પડી. છ મહીનાનું કરારનામું કર્યું અને હું ત્યાં રહેવા ગયો. જરૂરી સામાન ખરીદ્યો. પણ પ્રથમ ગ્રાસે જ મક્ષીકા ! હજી હું માંડ બધું ગોઠવતો હતો, ત્યાં જ ઉપર ધમ્મ કરતી કોઈ ચીજ પડ્યાનો અવાજ આવ્યો. થોડી વાર થઈ ત્યાં ઉપર કોઈ સાઈકલ ચલાવતું હોય એવો અવાજ આવ્યો. થોડી વાર પછી ફરી સાઈકલ ચલાવવાનો અવાજ. મેં માન્યું કે ઉપર કદાચ નાનાં છોકરાંવવાળું કુટુંબ રહેતું હશે. પણ હવે શું કરું ? મેં એમ માનીને મન મનાવ્યું કે, આખો દીવસ તો મારો ઓફીસમાં નીકળી જશે, અને રાતે છોકરાં જમ્યાં હશે; એટલે વાંધો નહીં આવે.

પરન્તુ મારી આશા ઠગારી નીવડી. થોડો વખત ટીવી જોઈને રાતે અગીયાર વાગ્યે પથારીમાં પડ્યો ત્યારેય ઉપર કાંઈ ને કાંઈ ખટખટ ચાલતી જ હતી. વચ્ચે-વચ્ચે સાઈકલનોચે અવાજ આવતો રહ્યો. મને ઉંઘ આવતાં બે વાગી ગયા !

હું તંગ આવી ગયો હતો, આવું તો કેમ ચાલશે ? ઓફીસમાં મારા અમેરીકાના સાથીદારોને વાત કરી. તેણે સુચવ્યું કે તારી પરેશાનીની વીગત આપતો એક પત્ર લખીને ઉપરવાળાની પત્રપેટીમાં નાખી દે, જરૂર કાંઈક ફરક પડશે. મેં ઓફીસમાં જ પત્ર ટાઈપ કરી નાખ્યો. ઘરે જઈ ઉપરવાળાની પત્રપેટીમાં નાખી દીધો. પણ મારું ધ્યાન ગયું કે પેટી ઠસોઠસ ભરેલી હતી. ઘણા દીવસથી તેમાંની ટપાલ કઢાઈ નહીં હોય.

તે રાતે પણ આગલી રાતનું જ પુનરાવર્તન. કાનમાં રુનાં પુમડાં નાખીને સુતો, ત્યારે ઉંઘ આવી ! આમ, ચાર-પાંચ દીવસો નીકળી ગયા. મારા પત્રની કોઈ અસર નહોતી. છેવટે મને થયું, રુબરુ જ જઈને કહી આવું.

હું ઉપર ગયો. બારણું ઠોક્યું. ઘંટડી જોઈ એટલે તેનું બટન જોરથી દબાવ્યું. અંદરથી અવાજ આવ્યો, ‘કમ ઈન..... દરવાજો ખુલ્લો જ છે.’ ધીરેથી દરવાજો ખોલી હું અંદર ગયો. અંદર ઝાંખું અજવાળું હતું. કોઈ માણસ દેખાતું નહોતું. ટીવી પર જોરદાર ચર્ચા ચાલતી હતી કે ઈરાકનું યુદ્ધ જરૂરી હતું કે નહીં. ત્યાં અંદરના રુમમાંથી ફરી અવાજ આવ્યો, ‘જરા થોભો, હું આવું છું.’

મને થયું, ઘરમાં કેમ બીજું કોઈ દેખાતું નથી ? ત્યાં મારી નજર ખુણામાં પડેલ કાંખઘોડી અને કૃત્રીમ પગ પર પડી. તેવામાં અંદરથી મારો પરીચીત સાઈકલનો અવાજ આવ્યો. અને પૈડાંવાળી ખુરશી પર બેઠેલો પચીસ-ત્રીસ વરસનો એક જુવાન મારી સામે આવ્યો. તેની આંખોમાં હતાશા હતી. તેનો ડાબો ચહેરો દાઝીને કુરુપ થઈ ગયો હતો. હું તો અવાફ થઈ ગયો ! એકદમ પાછો ફરી ગયો. કાંઈ પણ કહેવાના હોશ મારામાં ન હતા. હું ભાગ્યો. એ મોટેથી કહી રહ્યો હતો, ‘અરે, આવો ને ! મારું નામ સ્મીથ.... સ્મીથ મેક્સવેલ. આવો, વાતો કરીએ !’

મારા મનમાં ઘમસાણ ચાલી રહ્યું હતું. આવી તો મેં કલ્પનાયે નહોતી કરી. તે પોતાની પૈડાંગાડી દરવાજા સુધી લાવી મને કહી રહ્યો હતો, તે મેં સાંભળ્યું,—‘કમ સે કમ મારી ટપાલપેટીમાંથી મારી ટપાલ આપી જશો ? તમારો આભાર !’

નીચે ઉતરી, જઈને મેં પેટીમાંની બધી ટપાલ કાઢી. તેમાં મારો પત્ર પણ હતો, તે મેં પાછો લઈ લીધો. ઉપર જઈ તેને ટપાલ આપી હું ઝટ નીચે ઉતરી આવ્યો.

પાછળથી એપાર્ટમેન્ટના વ્યવસ્થાપક પાસેથી જાણ્યું કે આ જ ઘરમાં તે તેનાં માતાપીતા સાથે રહેતો હતો. એકાદ વરસ પહેલાં ઈરાક યુદ્ધમોરચે બોમ્બ ફાટવાથી એ પોતાના બન્ને પગ ગુમાવી બેઠો હતો. આ અકસ્માતના સમાચાર મળતાં જ એના પીતાને હાઈ એટેક આવ્યો અને એ ચાલ્યા ગયા. એની સાવકી મા થોડા દીવસ પહેલાં જ બીજું લગ્ન કરીને ચાલી ગઈ. એની ગર્લફ્રેન્ડ પણ એને આ અવસ્થામાં છોડી ગઈ છે.....

મારું મન ખીન્ન થઈ ગયું. મને તેને માટે અપાર લાગણી થઈ આવી. હવે હું બે-ચાર દીવસે એની પાસે જઈને બેસતો, એનું કાંઈ ને કાંઈ કામ કરી આપતો. સાઈકલનો અવાજ હવે મને કનડતો નહોતો.

—‘હરીશ્ચન્દ્ર’

(શ્રી શરત્ નોણબુરુની કન્નડ વાર્તાને આધારે)

તા. 1 જુલાઈ 2009ના ‘ભુમીપુત્ર’ પાક્ષીકના અંકમાંથી સાભાર..

લેખીકાસંપર્ક: C/O ‘ભુમીપુત્ર’ કાર્યાલય, હુજરાતપાગા, વડોદરા-380 001-INDIA
લેખીકાના પરીચય માટે <http://www.gujaratilexicon.com/admin/upload/SeM/129.pdf.pdf>
ઉપર ક્લિક કરવા વીનંતી...બન્ને બહેનોના ફોટા પણ આપ્યા છે..

‘સન્ડે ઈ-મહેફીલ’ – વર્ષ: પાંચમું – અંક: 183 – December 17, 2010

‘ઉંઝાજોડણી’માં અને ‘શ્રુતી’ ફોન્ટમાં અક્ષરાંકન: ઉત્તમ ગજજર - uttamgajjar@gmail.com

વાર્તાકાર અને વાર્તાઓ વીશે...

‘પછી ખબર પડી કે ‘હરીશ્ચન્દ્ર’ એક નહીં; પણ બે વ્યક્તીઓ છે. બન્ને સ્ત્રીઓ. એકનું નામ ચંદ્રકાન્તા બીજીનું હરવીલાસ. બન્ને વીનોબાની માત્ર શીષ્યા જ નહીં; તેમના સેવાયજ્ઞમાં સક્રીય રીતે આજીવન કાર્ય કરનારી વ્રતધારીણીઓ. સાહીત્યના રસને ઘુંટીઘુંટીને પીનારીઓ.’

- ગુલાબદાસ બ્રોકર, પુણે, 1 ડીસેમ્બર 1992, ‘વીણેલાં ફુલ’ ભાગ-10ની પ્રસ્તાવનામાંથી સાભાર..

‘ભુમીપુત્ર’ના છેલ્લે પાને પ્રગટતી ‘હરીશ્ચન્દ્ર’ બહેનોની સંક્ષેપ કથાઓ ગુજરાતી લેખનમાં વીશેષ ભાવે સ્થાન પામી છે. આ કથાઓ એ બહેનોની સ્વતંત્ર કૃતીઓ નથી; ભારતની વીવીધ ભાષાઓમાંથી ચુંટી કાઢેલાં ફુલો તેમણે ગુજરાતી ભાષાપ્રેમીઓને ધર્યાં છે પણ એની વીશેષતા જેટલી એના લાઘવમાં છે, એટલી જ એની જબ્બર સુચકતામાં છે....અનુવાદ તો આ છે નહીં; બધું જ

નવું સ્વરૂપ છે. નવું સ્વરૂપ આપવું; છતાં જુનું રાખવું અને પોતાની જાતને ક્યાંય દેખાવા ન દેવી, તે એક તપ માગે છે. આવી મધુર તપસ્વીતા તો બન્ને બહેનોનાં જીવનમાં છે જ; પણ આમાં પણ એ તપ ઉતર્યું છે.

‘વીનોબાજીની પ્રેરણાથી લગભગ ચીર પ્રવાસમાં રહેનારી આ બહેનોએ દક્ષીણ-ઉત્તર-પુર્વ-પશ્ચીમ ભારતમાંથી આ બધી વાર્તાઓ કેવી રીતે શોધી અને તેનો પુનર્જન્મ બન્નેએ કેવી રીતે કર્યો તે પણ એક નવાઈભરી ઘટના છે. બે જણ લખે; છતાં એક જણે, એક હાથે લખ્યું હોય તેવું લાગે, તે બન્નેનાં મનૈક્યની પ્રસાદી છે...આવી પ્રસાદી મળતી રહે અને આપણે આરોગતા રહીએ...’
-મનુભાઈ પંચોલી, લોકભારતી, સણોસરા, 21 જાન્યુઆરી 1984 ‘વીણેલાં ફુલ’ ભાગ-1ની પ્રસ્તાવનામાંથી સાભાર..

સને ૨૦૦૦માં ચંદ્રકાન્તાબહેન દેવલોક થયાં. જોડી ખંડીત થઈ. એક વરસ થતાં હરવીલાસબહેને તેમને અંજલી અર્પતી એક પુસ્તીકા ‘સુમીરન’ કરી. તેમાં તેમને અંજલી અર્પતાં તેઓ લખે છે : ‘જોતજોતામાં વરસ થવા આવ્યું. એક દીવસ એવો નથી ગયો, જ્યારે મારી બહેન કાન્તા અનેક વાર અનેક વીધ રીતે યાદ ન આવી હોય. દૈહીક વીયોગનું દુખ અને આત્મીય સ્મરણનું સુખ - - બંને સાથે સાથે. પચાસ વરસનું અમારું સહજીવન. સાથે જીવ્યાં, સાથે ધબક્યાં, સાથે એકત્વની અમીટ અનુભૂતી પામ્યાં. સતત એનું સ્મરણ થતું રહે અને આંખો ઉભરાઈ આવે તો સાથે જ હૈયું પુલકીત થઈ ઉઠે.’

માત્ર બે જ પાનમાં સમાતી આ વાર્તાઓ ‘યજ્ઞ પ્રકાશને’ એક પુસ્તીકામાં 40 વાર્તા હોય એવી 16 પુસ્તીકાઓ ‘વીણેલાં ફુલ’ નામે પ્રકાશીત કરી છે.. લગભગ છસો જેટલી વાર્તાઓ એમાં સંઘરાઈ છે ! (પ્રકાશક : ‘યજ્ઞ પ્રકાશન સમીતી’, હુજરાત પાગા, વડોદરા - 390 001 મુલ્ય : એક ભાગના રૂપીયા : ત્રીસ)... હરવીલાસબહેન આ તપ જારી રાખે એ જ પ્રાર્થના..

-ઉત્તમ ગજજર(સુરત) અને બળવંત પટેલ(ગાંધીનગર)

‘સન્ડે ઈ-મહેફીલ’ - વર્ષ: પાંચમું - અંક: 183 - December 17, 2010

‘ઉંઝાજોડણી’માં અને ‘શ્રુતી’ ફોન્ટમાં અક્ષરાંકન: ઉત્તમ ગજજર - uttamgajjar@gmail.com

